

Zpráva o šetření ve věci podmínek výkonu trestu odnětí svobody osoby se zdravotním postižením

Dne 16. 8. 2018 se na mě obrátil advokát JUDr. Radim Vypušťák, právní zástupce pana A., nar. xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Praha-Pankrác (dále také „stěžovatel“). Jmenovaný je neslyšící a stěžoval si na nemožnost komunikovat se zaměstnanci věznice, nemožnost porozumět psanému textu, nemožnost telefonovat a nemožnost být ve věznici pracovně zařazen.

A. Shrnutí závěrů

Vazební věznice Praha-Pankrác pochybila tím, že stěžovateli v průběhu celého výkonu trestu nezajistila tlumočnicka do českého znakového jazyka, neseznámila stěžovatele prokazatelně s jeho právy a povinnostmi a neumožnila stěžovateli realizovat jeho právo telefonovat.

B. Skutková zjištění

V dané věci uskutečnili dne 1. 10. 2018 zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv místní šetření přímo ve Vazební věznici Praha-Pankrác.

B.1 Komunikace se zaměstnanci věznice

Stěžovatel nemůže dle svého sdělení komunikovat prostřednictvím tlumočnicka do českého znakového jazyka. Tuto skutečnost potvrdili ostatní odsouzení i zaměstnanci věznice (vychovatelé, dozorcí, psychologové, ředitel věznice). Komunikace se zaměstnanci věznice probíhá formou psaného textu, popřípadě odezíráním ze rtů, což jsou způsoby dle stěžovatele frustrující, neboť nemá přístup k plnohodnotné komunikaci s ostatními. Zvláště při „důležitějším rozhovoru“ se zaměstnanci věznice, např. psychologickém posouzení či právní záležitosti řešené se sociální pracovníci, je dle stěžovatele komunikace velmi obtížná. Vzhledem ke svému postižení se cítí stěžovatel rovněž vyloučen z kolektivu odsouzených.

V osobním spisu stěžovatele je uvedena poznámka vězeňského psychologa PhDr. Jiřího Opatrného ze dne 1. 6. 2018, dle které je standardní komunikace stěžovatele se sociálním okolím, tj. spoluodsouzenými a vězeňským personálem, značně omezená. Vedoucí oddělení výkonu trestu mjr. Ing. Josef Bidovský uvedl dne 3. 5. 2018 v osobním spisu stěžovatele, že stěžovatel potřebuje ke komunikaci tlumočnicka do znakového jazyka.

Stěžovateli s komunikací a psaním dopisů pomáhá jeho spolubydlící na cele. Stěžovateli je však nepříjemné zatěžovat spoluodsouzené svými požadavky, které navíc jsou zpravidla soukromého rázu či se týkají soudního řízení. Na oddíle společně se stěžovatelem byl odsouzený, který tvrdil, že ovládá znakový jazyk; zaměstnankyně Kanceláře veřejného ochránce práv ovládající český znakový jazyk však následně po rozhovoru s tímto odsouzeným došla k závěru, že tento odsouzený ovládá pouze základní znaky.

B.2 Porozumění textu

Dle spolubydlícího na cele nezvládá stěžovatel pochopit složitější text (musí mu vysvětlovat význam jednotlivých písemností); písemný projev má stěžovatel s chybami, což odůvodňuje

uvedenou skutečnost. Např. v dotazníku při nástupu k výkonu trestu odnětí svobody stěžovatel jako zálibu uvedl „čtení na časopis“, dále uvedl „používám si na znakovou řeč, písemně a mluvit na odezírání“; na otázky v dotazníku: „Myslíte si, že jste byl odsouzen spravedlivě?“ či „Co považujete za příčinu Vaší trestné činnosti?“ a na dalších několik otázek v dotazníku stěžovatel vůbec neodpověděl.

B.3 Telefonování

Stěžovatel potvrdil, že nemá možnost vzhledem ke svému postižení možnost telefonovat. Uvedené potvrdili i všichni dotázaní zaměstnanci věznice. Rodina stěžovatele (rodiče a manželka) jsou dle sdělení stěžovatele a dokumentace v osobním spisu taktéž neslyšící.

B.4 Pracovní zařazení

Stěžovatel dle svého sdělení by chtěl pracovat a je schopen vykonávat jakoukoliv práci; je umístěn na oddělení TPN (trvale pracovní nezařaditelní) jako odsouzený, jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení.¹ Stěžovatel má plný invalidní důchod 3. stupně (dle záznamu ve zdravotnické dokumentaci). Ve věznici jsou dle sdělení sociální pracovníce pracovní místa v kuchyni, výroba nábytku, kovovýroba. Stěžovatel dříve pracoval jako pokladník, umývač nádobí, balič, taxikář (dle znaleckého posouzení, které je součástí zdravotnické dokumentace a dle dotazníku při nástupu do výkonu trestu). Dle osobního spisu stěžovatel o pracovní zařazení ve věznici nepožádal.

Ředitel Vazební věznice Praha-Pankrác plk. Mgr. Pavel Dresler v průběhu místního šetření sdělil, že zaměstnat stěžovatele lze pouze za předpokladu jeho přemístění na jiný oddíl, což by bylo komplikované s ohledem na bezpečnostní rizika; hrozilo by napadení stěžovatele ze strany jiných odsouzených – jednak z důvodu jeho zdravotního postižení a charakteru spáchané trestné činnosti (znásilnění nezletilé dcery).

C. Právní hodnocení

C.1 Komunikace se zaměstnanci věznice

Vazební věznice Praha-Pankrác pochybila tím, že stěžovateli v průběhu celého výkonu trestu nezajistila tlumočnicka do českého znakového jazyka.

Pacient se smyslovým postižením nebo s těžkými komunikačními problémy zapříčiněnými zdravotními důvody má při komunikaci související s poskytováním zdravotních služeb právo dorozumívat se způsobem pro něj srozumitelným a dorozumívacími prostředky, které si sám zvolí, včetně způsobů založených na tlumočení druhou osobou; v případě osob ve výkonu trestu odnětí svobody ustanoví tlumočnicka vězeňská služba.²

Stěžovatel vyjma vstupní prohlídky u lékaře nebyl, protože žádné zdravotní potíže neměl. V případě, že by však měl být k lékaři odveden a sdělit mu své obtíže a následně

1 Viz § 69 odst. 1 písm. c) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

2 Ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

plnohodnotně s ním komunikovat, je zcela nezbytné, aby byl přizván tlumočnický do znakového jazyka.

Analogicky lze vztáhnout tuto povinnost věznic i na další důležité situace, kdy je nezbytné, aby stěžovatel správně porozuměl zaměstnancům věznic a mohl s nimi případně vést další komunikaci. Domnívám se, že např. při rozhovoru s psychologem se omezením pouze na psaný text stává rozhovor mezi psychologem a odsouzeným téměř zcela nefunkční. Rovněž tak i při komunikaci se sociální pracovníci, kde se mohou řešit i složitější právní záležitosti, považují přítomnost tlumočnicka za nezbytnou.

V dané věci je možné využít i online tlumočnické služby, které se využívají v komunikaci mezi slyšícím a neslyšícím uživatelem – tlumočení se neodehrává v osobním kontaktu s tlumočnickem (tlumočnick není fyzicky přítomen), ale přenáší se pomocí internetu (videohovor). Výhoda takového tlumočení je v tom, že tlumočnicka není nutné si předem objednávat a je možné se s ním spojit hned – je proto vhodné pro každodenní situace, jejichž vyřízení zabere několik minut. V případě stěžovatele by to mohlo být efektivním způsobem komunikace v případě, kdy bude třeba tlumočit rozhovory se zaměstnanci věznic, nebo v případě, kdy se stěžovatel bude chtít přímo ve věznici dorozumět se svým advokátem. Stěžovatel se tak bude cítit samostatně a ne jako závislý na pomoci jiné osoby.

Příkladem fungování tlumočnické služby online je projekt „Bezbariérové nemocnice i pro neslyšící – s využitím komunikačních technologií online“.³

Věznice je státní institucí, a proto by neposkytnutí možnosti využít tlumočení do českého znakového jazyka mohlo být chápáno jako přímý zásah ze strany státu vůči osobě se sluchovým postižením, která o tuto komunikační službu žádala.

C.2 Porozumění textu

Vazební věznice Praha-Pankrác pochybila tím, že prokazatelně neseznámila stěžovatele s jeho právy a povinnostmi ve výkonu trestu odnětí svobody.

Při přijetí do výkonu trestu musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi podle zákona a řádu výkonu trestu a s vnitřním řádem věznic; písemné vyhotovení seznámení s právy a povinnostmi v jazyce státu, jehož je občanem, nebo v jazyce, kterému rozumí, se bez odkladu předá odsouzenému.⁴

U osob se sluchovým postižením, primárně u těch, jež jsou neslyšící od narození (stejně jako stěžovatel) a komunikují českým znakovým jazykem, se vyskytuje problém s porozuměním psanému textu a s projevem v psané podobě. Stručně řečeno, jedná se o problém, který vyvstává z faktu, že pro osoby se sluchovým postižením, které jsou zároveň uživateli českého znakového jazyka, je český jazyk cizím jazykem. Ve věci porozumění neslyšících psanému textu upozorňuji taktéž na skutečnost, že právní text je pro ně ještě složitějším textem. Pro představu, jaká je míra chybovosti u osob se sluchovým postižením v porozumění právnímu textu, odkazuji na diplomovou práci Mgr. Kateřiny Peňázové, která

3 Viz http://old.helpnet.cz/data/articles/down_71673.pdf.

4 Ustanovení § 6 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

svůj výzkum zaměřila i na tuto problematiku.⁵ Ve výzkumu totiž zjistila, že pouze 48 % odpovědí bylo správně zodpovězených (autorka diplomové práce ve svém výzkumu zadávala respondentům otázky způsobem, kdy jim v rámci dotazníku dala přečíst různé články obsahující právní pojmy, a respondenti měli za úkol najít správnou odpověď).

Podle autorky výše uvedené diplomové práce by měly proběhnout vhodné úpravy právního textu formou převedení textu do jednodušší podoby bez použití právní terminologie, která není známa široké veřejnosti. Použít by se zde měla vhodná synonyma, popřípadě krátké výklady osvětlující význam daných pojmů. Hotová forma textu by mohla být považována za formu easy-to-read textu, která by byla vhodná pro osoby se sluchovým postižením. Případné podepisování formulářů a prohlášení by mělo proběhnout v přítomnosti tlumočnicka do českého znakového jazyka, popřípadě by ve věznici měla být provedena vhodná úprava textu tak, aby byl srozumitelný pro neslyšící vězně.

Z výše uvedených zjištění mám za to, že věznice prokazatelně neseznámila stěžovatele s jeho právy a povinnostmi; byť stěžovatel seznámení s právy a povinnostmi stvrdil svým podpisem, považuji za vyloučené, že danému textu mohl porozumět.

C.3 Telefonování

Vazební věznice Praha-Pankrác pochybila tím, že stěžovateli neumožnila realizovat jeho právo telefonovat, a to s osobami blízkými a advokátem.

Odsouzený má právo na použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou v době vymezené vnitřním řádem věznice; přitom může použít pouze telefon určený pro tento účel věznici; toto právo odsouzeného lze omezit pouze v odůvodněných případech, zejména je-li to nutné k ochraně bezpečnosti nebo práv jiných osob; odsouzený má taktéž právo na použití telefonu v době vymezené vnitřním řádem věznice ke kontaktu se svým obhájcem nebo advokátem, který odsouzeného zastupuje v jiné věci.⁶

Náklady spojené s použitím telefonu hradí odsouzený.⁷

Stěžovateli nemůže být jeho postižení na újmu v uplatňování jeho práv, v tomto případě práva na použití telefonu, a to i vzhledem k zásadě rovnosti odsouzených.⁸

Pro efektivní komunikaci s osobou se sluchovým postižením prostřednictvím tlumočnicka do českého znakového jazyka je nutné, aby neslyšící měl k dispozici mobilní audiovizuální komunikační zařízení, tj. tablet nebo telefon umožňující videohovor. Současná technologie, co se týká audiovizuální komunikace, je na výborné úrovni, neboť skoro všechny mobilní telefony zvládají přenos audiovizuálního záznamu – u mobilních telefonů či tabletů s operačním systémem iOS je to primárně formou aplikace FaceTime, ale obecně je na trhu několik aplikací, které umožňují videohovor – např. Viber, Skype, Whatsapp Messenger, Hangouts, Facebook Messenger apod. Tento způsob komunikace je také tím

5 Viz https://is.muni.cz/auth/th/e817d/Diplomova_prace_Neslysici_a_Umluva_OSN_1158f.pdf.

6 Ustanovení § 18 odst. 1 a 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

7 Ustanovení § 18 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

8 Dle § 15 zákona o výkonu trestu odnětí svobody přísluší odsouzeným ve výkonu trestu stejná práva za podmínek a v rozsahu stanoveném zákonem.

nejlepším a nejvhodnějším způsobem, jak spojit vězně se sluchovým postižením s jeho rodinou, aniž by byl závislý pouze na dopisech a osobních návštěvách.

Znemožnění přístupu ke komunikaci s rodinou odsouzeného se sluchovým postižením je možné chápat jako zásah do práv uvedených v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, konkrétně se jedná o právo na respektování obydlí a rodiny,⁹ práva na přístup k informacím,¹⁰ dále je možné i uvažovat o možném porušení práva na přístupnost¹¹ s ohledem na skutečnost, že věznice je státní institucí.

C.4 Pracovní zařazení

V Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením je zakotvena zásada přístupnosti a zásada plného a účinného zapojení osoby se zdravotním postižením do společnosti – jedná se o zásady, které jsou uvedené i v antidiskriminačním zákoně.¹²

Stěžovatel je nespokojený, že nemůže ve věznici pracovat a byl zařazen do kategorie odsouzených, jejichž zdravotní stav pracovní zařazení neumožňuje. V poskytnuté spisové dokumentaci jsem však nenašla doklad o tom, že by stěžovatel o zařazení do práce žádal.

Pracovní pozice¹³ pro odsouzené ve Vazební věznici Praha-Pankrác jsou nejčastějšími pracovními pozicemi u osob se sluchovým postižením. Na tyto pozice se zaměřují školy pro osoby se sluchovým postižením ve svých studijních oborech.¹⁴ Lze se tedy domnívat, že by byly vhodné i pro stěžovatele.

Nerozumím tomu, z jakého důvodu je stěžovatel, který od nástupu k výkonu trestu odnětí svobody v dubnu 2018 nenavštívil ani v jednom případě lékaře (vyjma vstupní zdravotní prohlídky), nemá žádné zdravotní potíže, před výkonem trestu pracoval a pracovat i nadále chce, zařazen do kategorie odsouzených, jejichž zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení. Navíc za situace, kdy ve věznici jsou vhodné pozice pro jeho pracovní zařazení.

Mám tedy za to, že by věznice měla vůči stěžovateli postupovat jako vůči odsouzeným bez sluchového postižení: pokud o zaměstnání projeví zájem, jeho zdravotní stav to umožňuje a je volná vhodná pozice, výkon práce mu umožnit. Jde-li o rizika, která zmínil ředitel věznice, měla by věznice vyvinout přiměřené úsilí k tomu, aby zajistila bezpečnost stěžovatele, ale zároveň mu umožnila pracovní zařazení.

9 Článek 23 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.).

10 Článek 21 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

11 Článek 9 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

12 Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

13 Viz <https://www.neslysimpracuji.cz/prehled-nejcastejsich-pracovnich-pozic-pro-osoby-se-sluhovym-postizenim>.

14 Např. Vyšší odborná škola, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Štefánikova 549, Hradec Králové; viz <https://neslhc.com/stredni-skola/obory/>.

D. Informace o dalším postupu

Zprávu zasílám řediteli Vazební věznice Praha-Pankrác a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje moje dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž právnímu zástupci stěžovatele.

Brno 16. října 2018

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)